

การบริหารจัดการและการใช้ประโยชน์จากความหลากหลายของทรัพยากรแบบมีส่วนร่วมบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสุรินทร์

Participatory Management and Utilization of a Variety of Resources on the Thai-Cambodian Border, Surin Province

อุบลวรรณ สุวรรณภูษิต¹, ลดาวัลย์ ปัญตะยัง², ศรัณย์ ศิลาเนร²
Ubonwan Suwannapusit¹, Ladawan Puntayoung², Saran Silanen²

Received: 10 October 2023

Revised: 5 December 2023

Accepted: 14 December 2023

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาความหลากหลายของทรัพยากรแบบมีส่วนร่วมบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสุรินทร์ 2) เพื่อวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของการบริหารจัดการและการใช้ประโยชน์จากความหลากหลายของทรัพยากรแบบมีส่วนร่วมบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสุรินทร์ และ 3) เพื่อนำเสนอแนวทางบูรณาการการบริหารจัดการเพื่อปกป้องคุ้มครองอนุรักษ์ ปันฟู และใช้ประโยชน์ความหลากหลายของทรัพยากรแบบมีส่วนร่วมบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสุรินทร์ อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนเป้าหมายและบุคลากรของหน่วยงานภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 120 คน โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ และเชิงปริมาณ ผลการวิจัยพบว่า 1) ความหลากหลายของทรัพยากร ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น และทรัพยากรวัฒนธรรมและภูมิปัญญา โดยการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นของประชาชนในชุมชน และปัจจัยสนับสนุนในการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น สามารถทำนวยการบริหารจัดการตนเองต่อทรัพยากรในท้องถิ่นของชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 2) ปัญหาและอุปสรรคเกิดจากประชาชนบางคนไม่ให้ความร่วมมือ ไม่เคารพกติการ่วมกัน และชาวบ้านมีหนี้สินมากที่สุด และ 3) ชุมชนท้องถิ่นต้องใช้กลไกการบริหารจัดการที่ดีและการสร้างการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ควรมีการให้ความรู้ ปลูกฝังทัศนคติจิตสำนึกที่ถูกต้อง โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนในชุมชน ต้องมีการประชุมและสร้างความเข้าใจในชุมชนให้มีข้อตกลงในการใช้และอนุรักษ์ทรัพยากรเพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมสูงสุด

คำสำคัญ: การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม, ความหลากหลายของทรัพยากร, ชายแดนไทย-กัมพูชา

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์, คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, e-mail: s_ubonwan@sru.ac.th

² อาจารย์, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

¹ Assistant Professor, Faculty of Management Sciences, Surindra Rajabhat University

² Lecturer, Faculty of Humanities and Social Sciences, Surindra Rajabhat University

Abstract

This research aims to: 1) employ a participatory approach to study resource diversity on the Thai-Cambodian border in Surin province; 2) analyze problems, obstacles, and limitations of participatory management and utilization of a variety of resources on the Thai-Cambodian border, Surin Province; and 3) propose an efficient integrated management approach to protect, conserve, restore, and utilize, via participatory means, the variety of resources on the Thai-Cambodian border in Surin province. The 120 key informants were people who live in the target communities and related government officers. Both qualitative and quantitative research methods were employed. The research findings are as follows: 1) resource diversity, including natural resources, man-made resources, and cultural and intellectual resources, showed that participation of the local community in local resource management and supporting factors for participation in local resource management can predict self-management of local resources of the community with a statistical significance level of 0.05; 2) problems, and obstacles were due to lack of cooperation, lack of respect for the rules, and villager debts; and 3) local communities must use good management mechanisms and foster participation from stakeholders. There should be education, attitude cultivation, and awareness, especially for children and youths, in the community. In addition, there should be meetings to build understanding and reach agreements on the use and conservation of resources for maximum collective benefit.

Keywords: Participatory Management, Resource Diversity, Thai-Cambodian Border

บทนำ

หากกล่าวถึง การบริหารจัดการ ทรัพยากร ทนชุมชน วัฒนธรรมชุมชน และ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปัจจุบันเป็นเรื่องที่สำคัญมาก เพราะการพัฒนาในอดีตได้ทำลายฐานเหล่านี้ของ ชุมชนไปจนเกือบล่มสลาย อย่างไรก็ตาม การ จัดการชุมชนในมิติต่างๆ ถือเป็นนวัตกรรมที่ น่าสนใจ เพราะเกิดขึ้นจากการสังมประสบการณ์ ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ ทำให้ ชุมชนส่วนหนึ่งยังคงความเข้มแข็งอยู่ได้ และ ชุมชนอีกส่วนหนึ่งกำลังรื้อฟื้นความเป็นชุมชนขึ้น มาด้วยวิธีการใหม่ที่ยังคงต้องรักษาฐานวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ เพื่อสร้างเป็นฐาน ทนชุมชนในการต่อสู้ ยืนหยัดกับสภาวะการณของ กระแสเศรษฐกิจทุนนิยมที่ส่งผลให้เกิดการ

เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ดังนั้น การเรียนรู้ระบบ รูปแบบ วิธีการ แนวคิด ฐานคิด และประสบการณ์ ของชุมชนเพื่อจะใช้เป็นฐานความรู้ในการสร้าง ระบบการบริหารจัดการที่เหมาะสมกับชุมชนของ ตนเองจึงเป็นประเด็นที่ท้าทาย (โกวิทย์ พวงงาม, 2562) โดยในการศึกษาความหลากหลายของ ทรัพยากรท้องถิ่น เป็นแนวทางหนึ่งในการอนุรักษ์ และใช้ประโยชน์จากสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพได้อย่างเหมาะสม พร้อมทั้งสอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่น นำไปสู่ การบริหารจัดการแหล่งธรรมชาติที่มีความยั่งยืน นอกจากนี้ การที่ชุมชนมีการใช้ประโยชน์จาก ความหลากหลายของทรัพยากรท้องถิ่น ทั้งเพื่อ ดำรงชีวิตและประกอบอาชีพ ซึ่งเป็นวิถีชีวิตที่ เรียบง่าย ประกอบกับในชุมชนมีความหลากหลาย

ของชาติพันธุ์ทำให้พื้นที่ที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น การสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่น เป็นต้น

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาในพื้นที่อำเภอกาบเชิง และอำเภอนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีอาณาเขตติดกับประเทศกัมพูชาโดยมีเทือกเขาพนมดงรักทอดยาวตามแนวเขตแดนไทย - กัมพูชา ทางด้านตอนใต้ของจังหวัด ทำให้บริเวณดังกล่าวยังคงมีทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ และหลากหลาย อีกทั้งยังเป็นเส้นทางเชื่อมต่อประเทศกัมพูชากับภาคอีสานตอนใต้ที่สำคัญผ่านจุดผ่านแดนถาวรช่องจอม นอกจากนี้บริเวณชายแดนไทยกัมพูชายังเป็นที่อยู่อาศัยของคนหลากหลายเชื้อชาติ และมีวัฒนธรรมที่หลากหลาย เช่น ชาวไทยเชื้อสายกูย ซึ่งเป็นกลุ่มคนพื้นเมืองที่มีความสามารถในการจับช้าง ชาวไทยเชื้อสายเขมรที่มีอัตลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมที่โดดเด่นแตกต่างจากชาวอีสานทั่วไป ทั้งด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปหัตถกรรม นอกจากนี้ ยังมีกลุ่มคนไทยเชื้อสายลาวที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลาย และได้นำวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มก่อให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ตามสภาพของทรัพยากรในท้องถิ่นนั้นๆ (อุบลวรรณ สุวรรณภูสิทธิ์ และคณะ, 2565) ทำให้คณะผู้วิจัยต้องการศึกษาความหลากหลาย ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของการบริหารจัดการและการใช้ประโยชน์จากความหลากหลายของทรัพยากรแบบมีส่วนร่วม รวมถึงนำเสนอแนวทางบูรณาการการบริหารจัดการเพื่อปกป้องคุ้มครอง อนุรักษ์ฟื้นฟู และใช้ประโยชน์ความหลากหลายของทรัพยากรแบบมีส่วนร่วมบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสุรินทร์ อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อการพัฒนาพื้นที่ที่เป็นกลไกสำคัญขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก และเพิ่มขีดความสามารถของ

ชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนาการพึ่งตนเองและการจัดการตนเองบนฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้ชุมชนในพื้นที่เป้าหมาย และหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องมีความสามารถในการพัฒนาการพึ่งพาตนเองและการจัดการตนเองเพิ่มขึ้น รวมถึงนำองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยและนวัตกรรมไปสร้างให้เกิด การเปลี่ยนแปลงของสภาวะแวดล้อมที่ดีขึ้น เพิ่มคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น และนำไปสู่ความยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความหลากหลายของทรัพยากรแบบมีส่วนร่วมบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสุรินทร์
2. เพื่อวิเคราะห์ปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดของการบริหารจัดการและการใช้ประโยชน์จากความหลากหลายของทรัพยากรแบบมีส่วนร่วมบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสุรินทร์
3. เพื่อนำเสนอแนวทางบูรณาการการบริหารจัดการเพื่อปกป้องคุ้มครอง อนุรักษ์ ฟื้นฟู และใช้ประโยชน์ความหลากหลายของทรัพยากรแบบมีส่วนร่วมบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสุรินทร์ อย่างมีประสิทธิภาพ

แนวคิดและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการเพิ่มคุณภาพของการตัดสินใจ การลดค่าใช้จ่ายและการสูญเสียเวลา เป็นการสร้างฉันทามติและทำให้ง่ายต่อการนำไปปฏิบัติ อีกทั้ง ช่วยหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าในกรณีที่อาจจะรุนแรง ช่วยให้เกิดความน่าเชื่อถือและความชอบธรรม และช่วยให้ทราบความห่วงกังวลของประชาชนและค่านิยมของสาธารณชนรวมทั้งเป็นการพัฒนาความเชี่ยวชาญ และความคิดสร้างสรรค์ของสาธารณชน

(กลุ่มพัฒนาระบบบริหาร กรมป่าไม้, 2566) การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม จึงเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น โดยยึดหลักของการมีส่วนร่วมที่ว่า ประชาชนมีส่วนร่วมคิด ร่วมวิเคราะห์ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติงาน ร่วมประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่า การพัฒนาชุมชนนั้นเป็นของประชาชน โดยประชาชนและเพื่อประชาชนนั่นเอง ซึ่งในมุมมองของการบริหารจัดการการใช้ทรัพยากรในชุมชน (Community Natural Resources Utilize) เป็นประเด็นเกี่ยวกับผลประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนโดยอ้อมเกิดขึ้นแก่ชุมชนนั้น จึงต้องใช้ทรัพยากรต่างๆ ของชุมชน เช่น คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ ทูทางสังคม และทรัพยากรต่างๆ ไม่พึ่งพาชุมชนอื่นๆ ในการพัฒนาชุมชนของตนเอง เพราะแต่ละชุมชนต่างก็มีความจำเป็นที่จะต้องใช้ทรัพยากรเพื่อพัฒนาชุมชนของตนเองเช่นเดียวกัน (โกวิทย์ พวงงาม, 2562; นพพล อินทรีย์ และคณะ, 2566)

แนวคิดเกี่ยวกับความหลากหลายของทรัพยากรท้องถิ่น

ราชบัณฑิตยสถาน (2556) ได้ให้ความหมาย “ทรัพยากรท้องถิ่น” (Local Resources) ว่าเป็นทรัพยากรอันเกิดขึ้นเองหรือมีอยู่ตามธรรมชาติตั้งนั้นทรัพยากรท้องถิ่นจึงหมายถึง สิ่งทั้งปวงที่เกิดขึ้นเองหรือมีอยู่ตามธรรมชาติในพื้นที่ท้องถิ่นแห่งใดแห่งหนึ่ง ซึ่งจากความหมายข้างต้นสามารถขยายความได้ว่า ทรัพยากรท้องถิ่น จึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามกระบวนการทางธรรมชาติที่อยู่ในพื้นที่สาธารณะหรือพื้นที่ของส่วนรวม ชาวบ้านสามารถเข้าใช้ประโยชน์และในบางกรณีก็สามารถนำสิ่งที่เรียกว่าทรัพยากรท้องถิ่นออกมาใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตได้เช่น ดิน น้ำ ป่าไม้ สัตว์ป่า สมุนไพร พืชอาหารจากป่าไม้สัตว์จากแหล่งน้ำธรรมชาติ เป็นต้น ในระดับที่ไม่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและชาวบ้านด้วยกันเอง

(สุนิตย์ เหมนิล และธวัชวรรณ หนูแก้ว, 2565) ในบางงานวิจัยได้ใช้คำว่าประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรท้องถิ่น โดยจำแนกมิติการพึ่งพาได้ 3 ประการ คือ 1) การพึ่งพาเพื่อการยังชีพ เป็นลักษณะของการพึ่งพาทรัพยากรที่สำคัญที่สุด 2) การพึ่งพาเพื่อการสร้างรายได้ทั้งแบบคงสภาพเดิม และการแปรรูป และ 3) การพึ่งพาเพื่อเป็นปัจจัยการผลิต ส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับการเกษตร ในขณะที่งานของ สุนิตย์ เหมนิล และธวัชวรรณ หนูแก้ว (2565) ได้กำหนดประเด็นเพื่อศึกษาถึงบทบาททรัพยากรท้องถิ่นต่อครัวเรือนเกษตรกรกรใน 2 ประเด็น ได้แก่ บริบทชุมชนและบริบททรัพยากรท้องถิ่น และบทบาททรัพยากรท้องถิ่นต่อวิถีการดำรงชีวิตของครัวเรือนเกษตรกรกร โดยพบว่า รายได้จากฐานทรัพยากรท้องถิ่นนั้นมีความสัมพันธ์กับปฏิทินฤดูกาล ดังนั้น ความหลากหลายของทรัพยากรท้องถิ่น จึงมีบทบาทที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต และแฝงด้วยความเชื่อและกุศโลบายเป็นวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันและการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นอย่างเหมาะสม รวมถึงหนุนเสริมให้ครัวเรือนในชุมชนมีความมั่นคงทางสังคมและเศรษฐกิจในระดับที่พอเพียง

แนวคิดเกี่ยวกับฐานทรัพยากรท้องถิ่น บริบทชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสุรินทร์

ชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสุรินทร์ ตั้งอยู่บริเวณภูมิภาคอีสานใต้ มีเทือกเขาพนมรึกเป็นเขตแดนกันระหว่างประเทศไทยและประเทศกัมพูชา เป็นดินแดนที่ได้รับการกล่าวถึงในฐานะของดินแดนที่เป็นแอ่งอารยธรรม มีการสังสมวัฒนธรรมมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ในอีกฐานะหนึ่ง คือ การเป็นอาณาบริเวณที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ การเป็นดินแดนที่มีผลผลิตทางด้านวัฒนธรรมอันหลากหลาย ทั้งที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นและผลผลิตที่เกิดจากการผสม

ผสมกับวัฒนธรรมท้องถิ่นอื่นๆ ที่ได้มีการสั่งสม สืบทอดและการปรับเปลี่ยนไปตามสภาพการณ์ ทางสังคม ศิลปวัฒนธรรมเป็นผลผลิตทางสังคมที่ สะท้อนเอกลักษณ์ของความเป็นชาติและลักษณะ ทางสังคม วิถีชีวิต ทางโลกทัศน์และการปรับตัว กับระบบนิเวศทางสังคมกับสภาพแวดล้อมเป็น อย่างดี (อุทิศ ทาหอม และสุนันท์ เสนารัตน์, 2561) โดยรวมเรียกว่า ฐานทรัพยากรท้องถิ่น ซึ่ง หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีในท้องถิ่น โดยมี ทรัพยากรกายภาพ ทรัพยากรชีวภาพ และ ทรัพยากรวัฒนธรรมและภูมิปัญญา (โครงการ อนุรักษ์พันธุกรรมอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (อพ.สธ.), 2560)

วิธีการศึกษา

การศึกษาโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิง คุณภาพ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ประชาชนที่อาศัย อยู่ในชุมชนเป้าหมายและบุคลากรของหน่วยงาน ภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่มีความรู้ ประสบการณ์ เกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรม และทรัพยากรบริเวณ ชายแดนไทย-กัมพูชาจังหวัดสุรินทร์ อาทิ บุคลากร จากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน และอาสาสมัคร ในพื้นที่ จำนวน 120 ราย เป็นการเลือกแบบ เจาะจง โดยมีเกณฑ์การคัดเลือก ดังนี้ 1) เป็น ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนเป้าหมาย หรือ บุคลากรของหน่วยงานภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ที่มีความรู้ ประสบการณ์เกี่ยวกับการบริหาร จัดการและการใช้ประโยชน์จากทุนทางวัฒนธรรม ทรัพยากรบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชาจังหวัด สุรินทร์ 2) อาศัยอยู่ในชุมชนเป้าหมายไม่น้อยกว่า 5 ปี กรณีที่เป็นบุคลากรของหน่วยงานภาครัฐที่มี ส่วนเกี่ยวข้องต้องทำงานในพื้นที่ไม่น้อยกว่า 2 ปี เพื่อให้ได้ความมีประสิทธิภาพของข้อมูลที่เป็นจริง

ถูกต้อง หรือความสมบูรณ์ของข้อมูล ซึ่งถือเป็นสิ่ง สำคัญของการวิจัยเชิงคุณภาพที่ให้ความสำคัญ กับข้อมูล และความสามารถในการวิเคราะห์ของ ผู้วิจัย โดยอาศัยความสนใจของผู้ให้ข้อมูล โดย ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยจะไม่เปิดเผยต่อสาธารณะ เป็นรายบุคคล แต่จะนำเสนอเป็นรายงานวิจัย เท่านั้น

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ คณะผู้วิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการ สังเกต การสัมภาษณ์ และการประชุมกลุ่มย่อย ระหว่างเดือนมีนาคม-เมษายน พ.ศ. 2565 เพื่อ ประชุมระดมความคิดเห็น ประเด็นการบริหาร จัดการทรัพยากรในท้องถิ่น ได้แก่ ทรัพยากรใน ท้องถิ่นที่มีความสำคัญ การจัดการทรัพยากรใน ท้องถิ่น ข้อตกลงในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ในท้องถิ่น การใช้ประโยชน์ทรัพยากรในท้องถิ่น การมีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์ พื้นที่ บำรุง รักษาทรัพยากรในท้องถิ่น การส่งเสริม สืบสาน อนุรักษ์ทรัพยากรในท้องถิ่น บทบาทของภาคีใน การจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น และแนวทาง บูรณาการการบริหารจัดการเพื่อปกป้องคุ้มครอง อนุรักษ์ พื้นที่ และใช้ประโยชน์ โดยประเด็นต่างๆ ได้ผ่านความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ และคณะ กรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

3. ในการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยนำเอา ข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าวิจัย ทั้งข้อมูลปฐมภูมิ และข้อมูลทุติยภูมิจากการเก็บรวบรวมข้อมูลมา รวบรวมให้เป็นระบบ โดยเชื่อมโยงและหาความสัมพันธ์ของข้อมูลมาทำการวิเคราะห์เชิงพรรณนา การศึกษาโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิง ปริมาณ (Quantitative Research) ด้วยการสำรวจ ตัวอย่าง (Sample Survey) ดังมีรายละเอียด ต่อไปนี้

1. กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนเป้าหมายและ บุคลากรของหน่วยงานภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่

มีความรู้ ประสบการณ์เกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรม และทรัพยากรบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสุรินทร์ ในพื้นที่ตำบลโคกตะเคียน และตำบลนางมุต อำเภอกาบเชิง และตำบลบักได ตำบลตาเมียง อำเภอพนมดงรัก โดยเป็นบุคลากรของหน่วยงานภาครัฐ จำนวน 74 คน และประชาชน/อาสาสมัคร/ปราชญ์ชาวบ้านในพื้นที่ จำนวน 48 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 122 คน โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสอบถาม ลักษณะเป็นคำถามปลายปิด เพื่อจำกัดประเด็นคำตอบให้อยู่ในขอบเขตของการศึกษา โดยใช้ระดับคะแนน (Rating Scale) 1-5 มีรายละเอียดในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล แบ่งเป็น 5 ส่วน ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นของตนเอง ระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นของประชาชนในชุมชน ระดับความสำคัญของปัจจัยสนับสนุนในการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น และระดับความคิดเห็นต่อปัจจัยในการจัดการตนเองต่อทรัพยากรในท้องถิ่นของชุมชน การตรวจสอบความน่าเชื่อถือหรือความเที่ยง (Reliability) ของเครื่องมือ มีค่าเท่ากับ 0.894 0.921 0.878 และ 0.864 ตามลำดับ ซึ่งเป็นค่าที่ยอมรับได้ (Ko and GordonLiu, 2018) โดยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2565

3. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) โดยผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ตามข้อตกลงเบื้องต้นในการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ เพื่อทดสอบว่าตัวแปรอิสระทุกตัวจะไม่มีความสัมพันธ์กันเองสูงเพื่อป้องกันปัญหาความสัมพันธ์ภายในของ

ตัวแปรพยากรณ์ (Multicollinearity) โดยพิจารณาจากค่าปัจจัยการขยายตัวของความแปรปรวน (VIF) มีค่าที่น้อยกว่า 10 เนื่องจาก VIF ตั้งแต่ 10 ขึ้นไป ถือว่า Multicollinearity อาจจะทำให้สร้างปัญหาต่อ Regression Model ที่ได้ (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2556) โดยพบว่า ค่า VIF ทุกค่าไม่เกิน 10 (มีค่าอยู่ระหว่าง 1.340 ถึง 1.783) ดังนั้น จึงสรุปว่าตัวแปรอิสระในสมการถดถอยพหุคูณที่ได้จากงานวิจัยนี้ไม่มีความสัมพันธ์กัน

ผลการศึกษา

คณะผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. ผลการศึกษาความหลากหลายของทรัพยากรแบบมีส่วนร่วมบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสุรินทร์ ปรากฏผลดังนี้

1.1 ข้อมูลความหลากหลายของทรัพยากรแบบมีส่วนร่วมบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสุรินทร์ 1) ข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติ พบว่า พื้นที่ส่วนใหญ่ของตำบลอยู่ในเขตป่าสงวนไม่มีเอกสารสิทธิ์ในการถือครองที่ดิน เป็นป่าที่บดสลบป่าละเมาะตามแนวเทือกเขาพนมดงรักที่เป็นแนวกันเขตระหว่างประเทศไทยกับประเทศกัมพูชา พื้นที่ทางด้านทิศใต้ติดต่อกับจังหวัดอุดรธานีชัย ราชอาณาจักรกัมพูชา ประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก คิดเป็นร้อยละ 90 ของประชากรทั้งหมด ได้แก่ การทำนาข้าว การทำไร่ มันสำปะหลัง ไร่อ้อย การทำสวน และการเลี้ยงสัตว์ เช่น โค กระบือ เป็ด ไก่ สุกร และเลี้ยงปลา พื้นที่ป่าไม้เป็นป่าดิบแล้ง และป่าเบญจพรรณ มีพันธุ์ไม้หลากหลายชนิด เช่น ยางนา กระจ่าง ประดู่ ตะเคียนทอง ตระแบกใหญ่ พยุง และพืชสมุนไพรเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้ ประชาชนในพื้นที่ใช้ประโยชน์จากแหล่งทรัพยากรธรรมชาติในการหาอยู่หากิน ใช้ประโยชน์ร่วมกันในพื้นที่ อาทิ

พืช ผัก ผลไม้ สัตว์ตามฤดูกาล ใช้พื้นที่ในการเลี้ยงสัตว์ 2) ข้อมูลด้านทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้น เช่น ถนน สิ่งปลูกสร้าง โบราณวัตถุ โบราณสถาน โคกหนองนา ฯลฯ รวมถึงสร้างขึ้นเพื่อใช้ในการผลิตสินค้าและบริการ เช่น เครื่องมือ เครื่องจักร อาคารสถานที่เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับคนในชุมชน มีแหล่งน้ำที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อให้เพียงพอต่อการทำเกษตร ประกอบด้วยอ่างเก็บน้ำ ฝาย สระ และคลองชลประทาน และ 3) ข้อมูลด้านทรัพยากรวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่เกิดจากองค์ความรู้ ผ่านกระบวนการสังเกต คิดวิเคราะห์จนเกิดปัญญาและสามารถถ่ายทอดข้อมูลไปพัฒนาและใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างภูมิปัญญากับสิ่งแวดล้อม มีการจัดการ เพื่อนำไปสู่การดูแลรักษาและการใช้ประโยชน์ โดยหากกระบวนการสรรค์สร้างและพัฒนา เพื่อให้เกิดสิ่งใหม่ๆ ซึ่งบริเวณนี้ยังคงมีประเพณี และงานประจำปีที่สำคัญ ได้แก่ บุญกองข้าวใหญ่ สู้ขวัญข้าว ไหว้ศาล ตายาย บุญข้าวจีเทศน์มหาชาติ บุญเผาสุ ทำบุญวันสงกรานต์ รดน้ำดำหัวพระ/ผู้สูงอายุ เรือมดรีด ประเพณีขึ้นเขาแหลม พิธีบวงสรวงปราสาทตาเมือนธม ปราสาทตาควาย บุญข้าวประดับดิน สาร์ทน้อย แชนโฌนตา (สาร์ทใหญ่/เบ็ญตุง) ทำบุญวันออกพรรษา (ตักบาตรเทโว กวนข้าวทิพย์) แข่งเรือบุญกรีน นอกจากนี้ยังคงมีความเชื่อ และเคารพสถานที่หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์สำคัญในพื้นที่ ได้แก่ ศาลปู่ตาหรือสิม ต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ แหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์

โบราณสถานที่สำคัญ รวมถึงทรัพยากรบุคคลที่สำคัญในพื้นที่ทั้งผู้นำอย่างเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ หรือผู้นำทางจิตวิญญาณ ซึ่งบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชามีหมอพื้นบ้าน หมอสู่วัฒน/พิธีกรรม/หมอพราหมณ์ และปราชญ์ชาวบ้านที่มีองค์ความรู้ในด้านต่างๆ จำนวนมาก

1.2 ผลการศึกษาการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น พบว่า การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นของประชาชนในชุมชน และปัจจัยสนับสนุนในการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น สามารถทำนายการจัดการตนเองต่อทรัพยากรในท้องถิ่นของชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นของประชาชนส่งผลต่อการจัดการตนเองต่อทรัพยากรในท้องถิ่นของชุมชนมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ปัจจัยสนับสนุนในการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น มีค่าสัมประสิทธิ์ (B) เท่ากับ 0.448 และ 0.298 ตามลำดับ และพบว่า การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นของประชาชนในชุมชน และปัจจัยสนับสนุนในการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น อธิบายการเปลี่ยนแปลงของระดับการจัดการตนเองต่อทรัพยากรในท้องถิ่นของชุมชนในภาพรวมได้ร้อยละ 54.1 ส่วนอีกร้อยละ 45.9 เกิดจากอิทธิพลของตัวแปรอื่นๆ ที่ไม่ได้นำมาพิจารณา ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ระดับการส่งผลของการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น และปัจจัย
สนับสนุนในการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นต่อการจัดการตนเอง
ต่อทรัพยากรในท้องถิ่นของชุมชน

ตัวแปร	b	SE _b	T	p-value	Tolerance	VIF
ค่าคงที่	0.955	0.278	3.437	0.001*		
การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นของตนเอง	0.011	0.069	0.163	0.871	0.675	1.481
การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นของประชาชน	0.448	0.074	6.046	0.000*	0.561	1.783
ปัจจัยสนับสนุนในการมีส่วนร่วม	0.298	0.065	4.598	0.000*	0.746	1.340

R = 0.736, R² = 0.541 ; Adjusted R² = 0.529 ; F = 46.390

หมายเหตุ * มีระดับนัยสำคัญ 0.05

2. ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการและการใช้ประโยชน์จากความหลากหลายของทรัพยากรแบบมีส่วนร่วมบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสุรินทร์ เกิดจากประชาชนบางคนไม่ให้ความร่วมมือ ไม่เคารพกติการ่วมกัน และชาวบ้านมีหนี้สินมากที่สุด ทำให้บางคนลักลอบเข้าไปเก็บของป่า หรือตัดไม้ทำลายป่า จับสัตว์นอกฤดูกาล คนจากภายนอกชุมชนเข้ามาทำลายทรัพยากรในชุมชน อาทิ ทิ้งขยะในเขตชุมชน ทิ้งขยะในป่าชุมชน มีกลุ่มคนบางคนเข้ามาบุกรุกตัดไม้ทำลายป่าเพื่อเอาพื้นที่ไปทำประโยชน์ส่วนตัวในบางคน การลักลอบเผาป่าชุมชน ขาดงบประมาณในการดำเนินงาน มีจัดตั้งกลุ่มแล้วไม่รู้จับบทบาทหน้าที่ไม่ทำงาน/ขาดงบประมาณในการดูแล ซ่อมบำรุงแหล่งน้ำสาธารณะทำให้การบริหารจัดการน้ำประปาไม่สะอาด ในขณะที่บางคนในชุมชนไม่ค่อยให้ความร่วมมือหรือเข้ามามีส่วนร่วมเท่าที่ควร กลุ่มเยาวชนไม่เห็นความสำคัญของปกป้องคุ้มครอง อนุรักษ์ พื้นฟูทรัพยากรท้องถิ่น นอกจากนี้ในด้านเศรษฐกิจของชุมชนปัจจุบันไม่ค่อยขับเคลื่อนเนื่องจากเศรษฐกิจของประเทศและเศรษฐกิจโลก ประกอบกับรายได้ลดลงเนื่องจากสถานการณ์โควิดทำให้การขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากติดขัด

ทั้งนี้ ยังพบว่าในพื้นที่ที่มีการจัดการภูมิปัญญาดั้งเดิม เพื่อการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ และแหล่งน้ำ เช่น ประเพณีบวชป่าเขากบ การดูแลป่าไม้และน้ำที่อยู่สูงบนเขาควรทำฝายและกันแนวทำเป็นบันไดเพื่อเก็บน้ำใช้ในหน้าแล้ง การทำแนวกันไฟ ห้ามปลูกไม้ที่ทำให้เกิดน้ำเสีย ชุมชนมีการประชุมวางแผนร่วมกับผู้นำชุมชนช่วยกัน นอกจากนี้ในชุมชนแต่ละเดือนจะมีการประชุมในหมู่บ้านเพื่อพูดคุย แจ้งข่าว ตักเตือน ทำข้อตกลงร่วมกัน เช่น หากมีการเข้าป่าในเขตอนุรักษ์จะมีการจับและเรียกมาว่ากล่าวในกรณีมีการตัดไม้ทำลายป่า และในบางชุมชนมีการตั้งข้อบังคับในการใช้ป่าชุมชน เช่น บุกรุกป่าชุมชน ห้ามนำขยะมาทิ้ง ห้ามตัดไม้ทำลายป่า ควรใช้ประโยชน์ร่วมกันและไม่ทำลายทรัพยากรป่าไม้ ไม่ตัดต้นไม้ ทำแนวกันไฟป่า และปลูกต้นไม้ทดแทน ร่วมกันกับชุมชนในเรื่องการเฝ้าระวังป่าไม้จากการลักลอบตัดต้นไม้ มีข้อตกลงเรื่องการใช้น้ำด้วยกันอย่างเป็นธรรม มีการจัดสรรที่ดินสาธารณะให้ชาวบ้านเปลี่ยนกันเพาะปลูก ปลูกผัก มีการทำข้อตกลงในการเปิดปิดประตูระบายน้ำเวลาฤดูฝนฤดูแล้งเพื่อให้เพียงพอต่อการใช้จ่ายน้ำ มีกิจกรรมจิตอาสาช่วยกันรักษาทำความสะอาดบ้าน คลองบึง แหล่งน้ำ อ่างเก็บน้ำของชุมชน ทั้งนี้ ทุกคนมี

บทบาทในการดูแลทรัพยากรของชุมชนเพื่อให้ได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน

3. แนวทางบูรณาการการบริหารจัดการ เพื่อปกป้องคุ้มครอง อนุรักษ์ ป่าไม้ และใช้ประโยชน์ความหลากหลายของทรัพยากรแบบมีส่วนร่วมบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสุรินทร์พบว่า การบริหารจัดการและการใช้ประโยชน์จากความหลากหลายของทรัพยากรแบบมีส่วนร่วม ควรมีการให้ความรู้ ปลูกฝังทัศนคติ จิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปกป้องคุ้มครอง อนุรักษ์ ป่าไม้ และใช้ประโยชน์ความหลากหลายของทรัพยากรแบบมีส่วนร่วมให้กับเด็ก เยาวชนในชุมชน ต้องมีการประชุมและสร้างความเข้าใจในชุมชนให้มีข้อตกลงในการใช้และอนุรักษ์เพื่อการใช้ให้เป็นประโยชน์มากที่สุด โดยอาจจัดตั้งคณะผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ของรัฐ ให้คำแนะนำ ดูแลและให้ความรู้กับประชาชนมากขึ้นเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าไม้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสม ทัวถึง และต่อเนื่อง ซึ่งอาจมีคำตอบแทนคณะกรรมการเพื่อเป็นขวัญกำลังใจ โดยการปลูกจิตสำนึกบุคคลในชุมชนก็ควรจะมีวิทยากรที่ชำนาญมีความเข้าใจมีความสามารถในแต่ละเรื่องมาให้ความรู้อบรมเพื่อสร้างมาตรฐานเดียวกัน อาทิ การทอผ้าครกอนุรักษ์ป่าไม้แบบสมัยเก่าแต่มีคุณภาพ ด้านการจัดการขยะควรรหาที่ทิ้งขยะให้เหมาะสม เพียงพอ และไม่ขัดต่ออัตลักษณ์ หรือเอกลักษณ์ของชุมชน ตั้งงบประมาณซ่อมแซมประตูระบายน้ำเข้านาและประตูเปิดปิด ตั้งกฎระเบียบ ข้อบังคับ และข้อตกลงร่วมกันในการใช้ประโยชน์ร่วมกัน ในประเด็นของการรักษาป่า ควรช่วยกันรักษาป่าไม้/รณรงค์ให้คนรุ่นใหม่เข้ามาร่วมกันอนุรักษ์/ทำแนวกันไฟช่วงฤดูแล้งมีนาคม-เมษายน/ขุดรอบป่าหน้าฝนมีน้ำแต่หน้าแล้งน้ำแห้ง ทำข้อตกลงร่วมกันในการดูแล/ปลูกจิตสำนึกให้คนในชุมชนมีความรักและหวงแหนบริบททรัพยากรชุมชน ให้ชุมชนรับ

รู้หรือเข้าใจความรู้สึกหรือมีความรับผิดชอบมากขึ้นของคนในชุมชน และให้คุณค่าต่อผู้รับผิดชอบต่อการบริหารรับผิดชอบองค์กรนั้นๆ หรืออาจสนับสนุนงบประมาณและนักวิชาการมาให้ความรู้เพื่อกระตุ้นจิตสำนึกให้ชุมชนรู้อนุรักษ์ป่าไม้ในการใช้ประโยชน์ร่วมกัน และร่วมประชุมการศึกษาหารือเมื่อมีปัญหาในชุมชนและการวางแผนป้องกันไม่ให้เกิดปัญหา

สรุปและอภิปรายผล

1. ผลศึกษาความหลากหลายของทรัพยากรแบบมีส่วนร่วมบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสุรินทร์ ได้แก่ ความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น และทรัพยากรวัฒนธรรมและภูมิปัญญา ซึ่งผลการศึกษาเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับ สุนิตย์เหมนิล และธวัชวรรณ หนูแก้ว (2565) พบว่าชาวบ้านส่วนใหญ่ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีความเชื่อตามหลักพุทธศาสนาผสมผสานกับเรื่องผีบรรพบุรุษและสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ ส่วนทรัพยากรท้องถิ่นที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตของครัวเรือนเกษตรกร ได้แก่ โคกหนองโน และลำน้ำห้วยหลวง ซึ่งทั้งสองได้มีบทบาทต่อครัวเรือนเกษตรกร 5 ด้าน ได้แก่ ด้านอาหาร ด้านการสร้างรายได้ ด้านปัจจัยการผลิต ด้านการสร้างควมสามัคคี และด้านความเชื่อ ดังนั้น สำหรับครัวเรือนเกษตรกรทรัพยากรท้องถิ่นจึงมีบทบาทที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต ซึ่งไม่ใช่เฉพาะสิ่งที่มองเห็นจับต้องได้เท่านั้น แต่ยังแฝงด้วยความเชื่อและกุศโลบายเป็นวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันและการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นอย่างเหมาะสม จึงเป็นส่วนหนุนเสริมให้ครัวเรือนเกษตรกรมีความมั่นคงทางสังคมและเศรษฐกิจในระดับที่พอเพียง และพบว่า การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นของประชาชนในชุมชน และปัจจัย

สนับสนุนในการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ทรัพยากรในท้องถิ่น สามารถทำนุบำรุงการจัดการ ตนเองต่อทรัพยากรในท้องถิ่นของชุมชนอย่างมี นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ทั้งนี้ เพราะการมี ส่วนร่วมของประชาชนเป็นการเพิ่มคุณภาพของ การตัดสินใจ การลดค่าใช้จ่ายและการสูญเสียเวลา เป็นการสร้างฉันทามติและทำให้ง่ายต่อการนำไป ปฏิบัติ อีกทั้ง ช่วยหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าในกรณี ที่อาจจะรุนแรง ช่วยให้เกิดความน่าเชื่อถือและ ความชอบธรรม และช่วยให้ทราบความห่วงกังวล ของประชาชนและค่านิยมของสาธารณชนรวมทั้ง เป็นการพัฒนาความเชี่ยวชาญ และความคิด สร้างสรรค์ของสาธารณชน (กลุ่มพัฒนาระบบ บริหาร กรมป่าไม้, 2566) สอดคล้องกับผลการ ศึกษาของ พระครูใบฎีกา ธีรยุทธ ภูโศกหาวาย และ พระเทพศาสนานิกบาล (2565) ได้นำเสนอการสร้า งกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการ พัฒนาศักยภาพทุนทางทรัพยากรและทุนทาง วัฒนธรรมในชุมชนวังกะ ที่มีวัฒนธรรมและมี ภูมิปัญญาอยู่ในหัวใจการพึ่งตนเองของชุมชนเป็น เรื่องที่ต้องให้ความสำคัญ เพราะแต่ละขั้นตอนที่ ทำจะต้องอาศัยความเข้าใจ และความร่วมมือ ร่วมใจจากชาวบ้านในชุมชน การสร้างกลไกการ ขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคม ยึดการจัดทำแผน ชุมชนเป็นหลักได้ ชุมชนที่เข้มแข็งจะมี กระบวนการในการจัดการของชุมชน มีการเรียน รู้ร่วมกัน มีกิจกรรมเพิ่มคุณค่าทุนทางสังคมและ ทุนทางวัฒนธรรมของคนในชุมชน ภายใต้ระบบ ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน เป็นเครือข่าย ชุมชน และมีการขยายพันธมิตรออกไปนอกชุมชน ในลักษณะสร้างความสัมพันธ์ ดังนั้น ชุมชนจึงต้อง ร่วมกันสร้างพลังชุมชน และใช้พลังชุมชนในการ พัฒนาชุมชน

2. ผลการศึกษาปัญหาและอุปสรรคใน การบริหารจัดการและการใช้ประโยชน์จากความ หลากหลายของทรัพยากร พบว่า เกิดจาก

ประชาชนบางคนไม่ให้ความร่วมมือ ไม่เคารพ กติการ่วมกัน และชาวบ้านมีหนี้สินมากที่สุด ทำให้ บางคนลักลอบเข้าไปเก็บของป่า หรือตัดไม้ ทำลายป่า จับสัตว์นอกฤดูกาล คนจากภายนอก ชุมชนเข้ามาทำลายทรัพยากรในชุมชน อาทิ ทิ้ง ขยะในเขตชุมชน ทิ้งขยะในป่าชุมชน มีกลุ่มคน บางคนเข้ามาบุกรุกตัดไม้ทำลายป่าเพื่อเอาพื้นที่ ไปทำประโยชน์ส่วนตัวในบางคน การลักลอบเผา ป่าชุมชน ขาดงบประมาณในการดำเนินงาน มีจัด ตั้งกลุ่มแล้วไม่รู้จับทบทบาหน้าที่ไม่ทำงาน/ขาด งบประมาณในการดูแล เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับ ผลการศึกษาการจัดการป่าชุมชนท้องถิ่นในภาค ตะวันออกเฉียงเหนือตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียง ของ พระพลากร สมมงคล (อนุพันธ์) (2563) พบว่า อุปสรรคการจัดการป่าชุมชนแบบ มีส่วนร่วม ดัดขัดในข้อกฎหมายทำให้เกิดความ ล้าช้าในการจัดการป่า ประชาชนขาดความเข้าใจ ในการปฏิบัติตามนโยบายของภาครัฐ เนื่องด้วย การขยายตัวของชุมชนย่อมทำให้มีผู้คนมากขึ้น จึงเกิดการบุกรุกแผ้วถางป่า เพื่อทำการเกษตร เลี้ยงชีพของผู้คนในชุมชนมากขึ้น ปัญหาการอยู่ เวยยาม ที่ไม่สามารถอยู่ประจำในช่วงฤดูฝนได้ และครอบครัวจืดเสียด อีกทั้งการสืบทอด เจตนากรรมและผู้รับผิดชอบแก่คนรุ่นหลัง เนื่องจากคณะกรรมการจัดการป่าในขณะนี้ส่วน ใหญ่เป็นวัยทำงานหรือวัยผู้สูงอายุ หากไม่มีคนรุ่น ใหม่มาสืบทอด การดำเนินงานจัดการป่าอาจจะไม่ เข้มแข็งอย่างที่เคยเป็น รวมถึงการสร้างจิตสำนึก ให้มีความรักป่าอย่างยั่งยืน เด็กรุ่นใหม่ไม่ค่อย สนใจที่จะเข้ามาร่วมอนุรักษ์ชุมชนเท่าที่ควร ซึ่ง การแก้ปัญหาของชุมชน คือ การสร้างจิตสำนึก และการสร้างความสามัคคีของคนในชุมชน เพื่อ เป็นพลังที่จะสามารถปกป้องผืนป่าให้เกิดความ ยั่งยืน

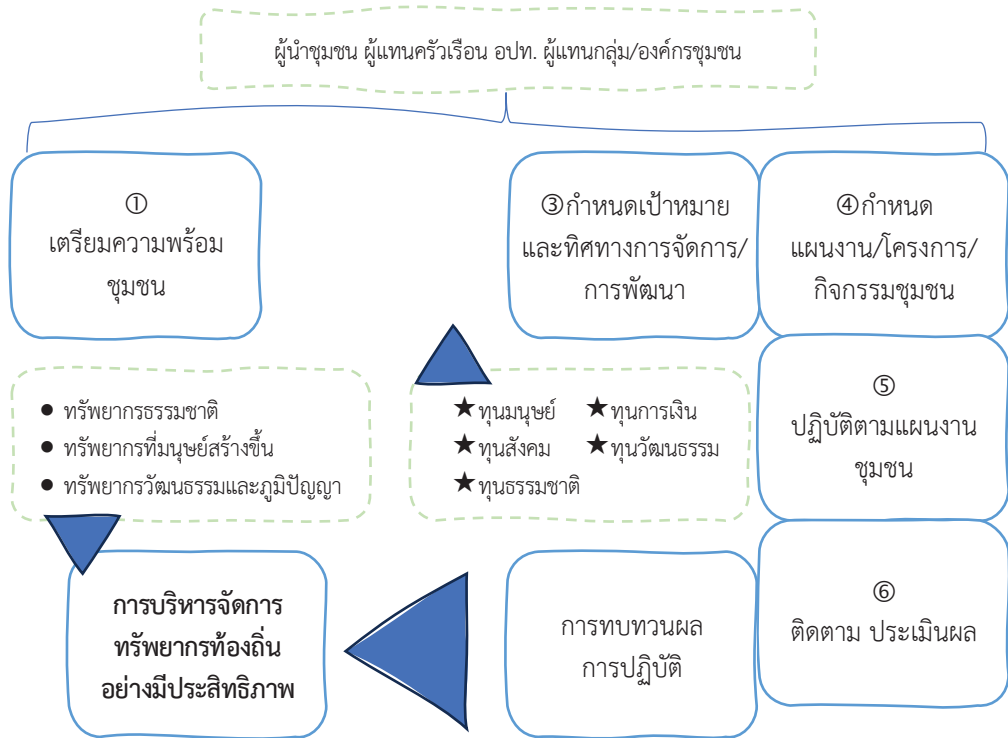
3. ผลการศึกษาการบูรณาการการบริหาร จัดการเพื่อปกป้องคุ้มครอง อนุรักษ์ พันธุ์ และใช้

ประโยชน์ความหลากหลายของทรัพยากรแบบมีส่วนร่วม พบว่า ต้องใช้กลไกการบริหารจัดการที่ดีและการสร้างการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ควรมีการให้ความรู้ ปลูกฝังทัศนคติ จิตสำนึก ที่ถูกต้อง โดยเฉพาะเด็ก และเยาวชนในชุมชน ต้องมีการประชุมและสร้างความเข้าใจในชุมชนให้มีข้อตกลงในการใช้และอนุรักษ์ทรัพยากรเพื่อเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมสูงสุด สอดคล้องกับ นพพล อินทรีย์ และคณะ (2566) อธิบายว่า การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ซึ่งมีหลักพื้นฐานดั้งเดิมว่าเป็นกระบวนการให้การศึกษ (Education Process) แก่ประชาชนเพื่อพัฒนาความรู้ ความคิด ให้มีความสามารถพึ่งตนเองได้ (Self-Reliance) หรือช่วยตนเองได้ (Self Help) ทั้งในการคิดตัดสินใจและดำเนินการแก้ปัญหาตนเอง ตลอดจนตอบสนองความต้องการของตนเองและส่วนรวมด้วยกระบวนการกลุ่ม (Group Process) กับกระบวนการกระตุ้น จิตสำนึก (Consciousness Process) ดังนั้น การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นจึงเป็นการพัฒนามนุษย์ให้ครบถ้วนถึงความพร้อมทุกด้าน เพื่อจัดการกับปัญหาและความต้องการต่างๆ ที่เกิดขึ้น จึงกล่าวได้ว่าการดำเนินงานพัฒนาชุมชนเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อน และต้องการผู้ปฏิบัติงานที่มีสมรรถภาพ (Competence) ซึ่งจะต้องใช้ความเป็นทั้งศาสตร์ (วิชาการ) และเป็นทั้งศิลปะ (ปฏิบัติการ) นอกจากนี้ ในการพัฒนาแบบบูรณาการ (Integrated Development) การนำ

ชุมชนต้องดำเนินการไปพร้อมๆ กันหลายๆ ด้าน จะมุ่งเพียงด้านใดด้านกิจกรรมในการพัฒนาชุมชนมีหลายกิจกรรมการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ต้องสอดคล้องและเป็นแนวทางเดียวกันเพื่อการประหยัดแรงงานงบประมาณ และเวลาที่ใช้การดำเนินงานพัฒนาชุมชนจึงต้องประสานงานกับคนหน่วยงาน องค์กรต่างๆ และงบประมาณจึงจะประสบความสำเร็จ (โกวิทย์ พวงงาม, 2562)

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับชุมชนในพื้นที่ในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ ผลการศึกษาพบว่า การบูรณาการการบริหารจัดการเพื่อปกป้องคุ้มครอง อนุรักษ์ ฟื้นฟู และใช้ประโยชน์ความหลากหลายของทรัพยากรแบบมีส่วนร่วม ต้องใช้กลไกการบริหารจัดการที่ดีและการสร้างการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยการประยุกต์ใช้แนวคิดว่าด้วยการเรียนรู้และการจัดการทรัพยากรพื้นฐาน ภูมิปัญญา โดยอาศัยเทคโนโลยี และนวัตกรรมมาช่วย ประกอบกับความคิดสร้างสรรค์ของคนในชุมชนจะเป็นแรงผลักดันสำคัญที่ก่อให้เกิดนวัตกรรม และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งคณะผู้วิจัยได้ประยุกต์จากกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคม (กระบวนการจัดทำแผนชุมชน) ของพระครูใบฎีกาธีรยุทธ ภูโคกหวาย และพระเทพศาสนานภิบาล (2565) ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กลไกการบริหารจัดการที่ดีและการสร้างการมีส่วนร่วมเพื่อปกป้องคุ้มครอง อนุรักษ์ ปันฟู และใช้ประโยชน์ความหลากหลายของทรัพยากรท้องถิ่น

จากภาพที่ 1 การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน คือ การมีส่วนร่วมตั้งแต่การเตรียมความพร้อมชุมชน การร่วมวิเคราะห์ศักยภาพของทุนท้องถิ่นในทุกมิติ ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนธรรมชาติ ทุนการเงิน และทุนวัฒนธรรม ทั้งที่เป็นโอกาส และอุปสรรค เพื่อกำหนดเป้าหมายและทิศทางการจัดการหรือการพัฒนาที่เหมาะสม จากนั้นจึงร่วมกันกำหนดแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมชุมชน ก่อนนำไปปฏิบัติ โดยต้องมีการติดตาม ประเมินผล ดังนั้น การมีส่วนร่วมจึงการแสดงออกถึงสิทธิขั้นพื้นฐานในการปกป้องคุ้มครอง อนุรักษ์ ปันฟู และใช้ประโยชน์ความหลากหลายของทรัพยากรท้องถิ่น นำไปสู่การบริหารจัดการทรัพยากร

ท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ ในขณะเดียวกัน ควรมีการจัดทำกติกาหรือข้อตกลงร่วมกันจากคนในชุมชนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อการใช้ประโยชน์ในทรัพยากรร่วมกัน รวมถึงบทลงโทษที่เป็นลายลักษณ์อักษร ชัดเจน สำหรับผู้ที่ไม่ปฏิบัติตาม เช่น ปรับเป็นเงิน ชดใช้ค่าเสียหายตามผลการประเมินราคาความเสียหายที่เกิดขึ้น ตัดออกจากการเป็นสมาชิกภาพนิกิจสงเคราะห์ของหมู่บ้าน เป็นต้น

สำหรับข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไปนักวิชาการ หรือนักวิจัยควรศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการความหลากหลายของทรัพยากรท้องถิ่น หรือการใช้ประโยชน์จากความหลากหลายของทรัพยากรท้องถิ่นบริเวณ

ชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสุรินทร์ เพื่อนำผลการวิจัยมาใช้ในการวางแผนและปรับใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในการบริหารจัดการเพื่อปกป้องคุ้มครอง อนุรักษ์ ฟื้นฟู และใช้ประโยชน์ความหลากหลายของทรัพยากรแบบมีส่วนร่วมบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสุรินทร์ อย่างมีประสิทธิภาพ

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ที่จัดสรรงบประมาณสนับสนุน โดยความเห็นชอบ

ของสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 และขอขอบคุณที่ปรึกษา ผู้บริหาร บุคลากร ทั้งภาครัฐ เอกชน และภาคประชาสังคม รวมถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่เทศบาลตำบลโคกตะเคียน และองค์การบริหารส่วนตำบลนางมุด อำเภอกาบเชิง องค์การบริหารส่วนตำบลมักไถ และองค์การบริหารส่วนตำบลตาเมียง อำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์ ที่ให้ข้อมูลจนทำให้งานวิจัยสำเร็จลุล่วงเป็นอย่างดี

เอกสารอ้างอิง

- กลุ่มพัฒนาระบบบริหาร กรมป่าไม้. (2566). *คู่มือการบริหารราชการแบบมีส่วนร่วม*. [https://forestinfo.forest.go.th/Content/file/Participate ManagementManual.pdf](https://forestinfo.forest.go.th/Content/file/Participate%20ManagementManual.pdf)
- กัลยา วานิชย์บัญชา. (2556). *การวิเคราะห์สถิติ : สถิติสำหรับการบริหารและวิจัย*. พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์.
- โกวิท พวงงาม. (2562). *การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น*. พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี: ธรรมสาร.
- โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (อพ.สธ.). (2560). *คู่มือการดำเนินงานฐานทรัพยากรท้องถิ่น พุทธศักราช 2560*. กรุงเทพฯ: โครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริฯ.
- นพพล อินทรีย์ และคณะ. (2566). *แผนพัฒนาท้องถิ่น : หลักการ วิธีการ และกระบวนการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน*. *Journal of Modern Learning Development*, 8(4), 335-347.
- พระครูใบฎีกาธีรยุทธ ภูโศกหาวย และพระเทพศาสนาภิบาล. (2565). *รูปแบบกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาศักยภาพทางทรัพยากรและทุนทางวัฒนธรรมไทย*. *วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์*, 7(1), 254-269.
- พระพลากร สุ่มงุดโล (อนุพันธ์). (2563). *การจัดการป่าชุมชนท้องถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง*. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 5(10), 137-148.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. กรุงเทพฯ : ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้น.
- สุนิตย์ เหมนิล และชัชวรินทร์ หนูแก้ว. (2565). *บทบาททรัพยากรท้องถิ่นต่อครัวเรือนเกษตรกร กรณีบ้านดอนหาด จังหวัดอุดรธานี*. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*, 48(2), 93-112.
- อรทัย กักผล. (2566). *คู่มือ การมีส่วนร่วมของประชาชนสำหรับนักบริหารท้องถิ่น*. https://www.kpi.ac.th/media_kpiacth/pdf/M10_486.pdf

- อุทิศ ทาหอม และสุนันท์ เสนารัตน์. (2561). การประยุกต์ใช้ทุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาชุมชน
ท้องถิ่นอีสาน. *วารสารวเนิมภูองแหกรพุทธศาสตร์ปริทรรศน์*, 5(1), 15-24.
- อุบลวรรณ สุวรรณภูสิทธิ์ และคณะ. (2565). *การบริหารจัดการและการใช้ประโยชน์จากความหลากหลาย
ของทรัพยากรแบบมีส่วนร่วมบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสุรินทร์*. สุรินทร์ :
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- Ko, W., & Liu, G. (2018). An Analysis of Cause-Related Marketing Implementation Strategies
Through Social Alliance: Partnership Conditions and Strategic Objectives. *Journal of
Business Ethics*, 100(2), 253-281.